

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin İlinde Çiftçilerin Risk Toleransı ve Finansal
Okuryazarlık Düzeyi

Şirin HAYRAN

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Kasım, 2023

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI

**Mersin İlinde Çiftçilerin Risk Toleransı ve Finansal
Okuryazarlık Düzeyi**

Şirin HAYRAN

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Bu Yüksek Lisans Tezi/...../..... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Değerlendirilmiş ve Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Jüri : Prof. Dr. Şinasi AKDEMİR (Danışman)
: Doç. Dr. Utku GÜĞERÇİN
: Dr. Öğr. Üyesi Cahit GÜNGÖR

Bu Tez Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Hazırlanmıştır.

Tez No:

Prof. Dr. Sadık DİNÇER
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	I
ABSTRACT.....	II
TEŞEKKÜR.....	III
ÇİZELGELER DİZİNİ	IV
1. GİRİŞ	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	3
3. MATERYAL VE METOT	5
3.1. Araştırma Bölgesi, Örnekleme ve Veri Toplama	5
3.2. Çiftçilerin Finansal Okuryazarlık Skorlarının Hesaplanması	5
3.3. Çiftçilerin Risk Tolerans Puanlarının Hesaplanması	5
3.4. Araştırma Hipotezleri	6
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	9
4.1. Çiftçilerin Sosyoekonomik Özellikleri.....	9
4.2. Çiftçilerin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri.....	10
4.3. Çiftçilerin Finansal Okuryazarlık Seviyeleri ile ve Sosyoekonomik Özellikler Arasındaki İlişkiler.....	15
4.4. Çiftçilerin Risk Toleransları ve Sosyoekonomik Özellikler ile İlişkileri.....	23
4.5. Çiftçilerin Finansal Okuryazarlıkları ile Risk Toleransları Arasındaki İlişki	29
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	31
KAYNAKLAR	33
ÖZGEÇMİŞ	35
EKLER.....	37

**Mersin İlinde Çiftçilerin Risk Toleransı ve Finansal
Okuryazarlık Düzeyi**

Şirin HAYRAN

Danışman: Prof. Dr. Şinasi AKDEMİR

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

ÖZ

Bu araştırmada Mersin İli örneğinde çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri ve finansal risk toleranslarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma verileri Mersin İli'nde rastgele belirlenen 153 çiftçiden anket yöntemi ile toplanmıştır. Veri setine tanımlayıcı istatistikler, faktör analizi ve hipotez testleri uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çiftçilerin hem finansal okuryazarlık seviyeleri hem de finansal risk toleransları orta seviyede olup, çeşitli sosyoekonomik değişkenlere göre farklılık göstermektedir. Araştırma sonuçları çiftçiler, politika yapıcılar ve araştırmacılar ile yol gösterici olabilir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Risk Toleransı, Faktör Analizi, Mersin

Risk Tolerance and Financial Literacy Level of Farmers in Mersin Province

Şirin HAYRAN

Advisor: Prof. Dr. Şinasi AKDEMİR

Department of Agricultural Economics

ABSTRACT

This research aims to examine the financial literacy levels and financial risk tolerance of farmers in the Mersin Province example. Research data were collected by survey method from 153 randomly determined farmers in Mersin Province. Descriptive statistics, factor analysis and hypothesis tests were applied to the data set. According to the research results, both the financial literacy levels and financial risk tolerance of farmers are at medium levels and vary according to various socioeconomic variables. Research results can provide guidance to farmers, policy makers and researchers.

Keywords: Financial Literacy, Risk Tolerance, Factor Analysis, Mersin

TEŞEKKÜR

Araştırma konusunun ortaya çıkışı başta olmak üzere, tüm aşamalarında eşsiz desteklerini gördüğüm Danışman Hocam Prof. Dr. Şinasi AKDEMİR başta olmak üzere, Doç. Dr. UTKU GÜĞERÇİN ve Dr. Öğr. Üyesi Cahit GÜNGÖR hocalarıma teşekkür ederim. Araştırma verilerinin toplanması aşamasında desteklerini gördüğüm Tarım ve Orman Bakanlığı Mersin İl Müdürlüğü personeline teşekkür ederim.

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1. Çiftçilerin bazı sosyoekonomik özellikleri.....	9
Çizelge 4.2. Çiftçilerin bazı sosyoekonomik özellikleri (I).....	9
Çizelge 4.3. Finansal okuryazarlık ölçeğine ait ifadeler ve tanımlayıcı istatistikleri	12
Çizelge 4.4. Finansal okuryazarlık ölçeği faktör analizi sonuçları.....	14
Çizelge 4.5. Finansal okuryazarlık ölçeği alt bileşenlerine ait tanımlayıcı istatistikler.....	15
Çizelge 4.6. Finansal okuryazarlık – cinsiyet ilişkisi	16
Çizelge 4.7. Finansal okuryazarlık – yaş ilişkisi	17
Çizelge 4.8. Finansal okuryazarlık – eğitim ilişkisi.....	18
Çizelge 4.9. Finansal okuryazarlık – aile genişliği ilişkisi	19
Çizelge 4.10. Finansal okuryazarlık – tarım dışı gelir ilişkisi	19
Çizelge 4.11. Finansal okuryazarlık – arazi genişliği ilişkisi	20
Çizelge 4.12. Finansal okuryazarlık – tarımsal deneyim ilişkisi	20
Çizelge 4.13. Finansal okuryazarlık – kayıt tutma ilişkisi.....	21
Çizelge 4.14. Finansal okuryazarlık – tarım sigortası ilişkisi.....	22
Çizelge 4.15. Finansal okuryazarlık – tarım yayım ilişkisi	22
Çizelge 4.16. Finansal okuryazarlık – kooperatif ortaklığı ilişkisi.....	23
Çizelge 4.17. Finansal okuryazarlık – kredi kullanımı ilişkisi	23
Çizelge 4.18. Çiftçilerin risk tolerans puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler.....	23
Çizelge 4.19. Çiftçilerin risk toleransı – cinsiyet ilişkisi.....	24
Çizelge 4.20. Çiftçilerin risk toleransı – yaş ilişkisi.....	25
Çizelge 4.21. Çiftçilerin risk toleransı – eğitim ilişkisi	25
Çizelge 4.22. Çiftçilerin risk toleransı – aile genişliği ilişkisi.....	25
Çizelge 4.23. Çiftçilerin risk toleransı – tarım dışı gelir ilişkisi	26
Çizelge 4.24. Çiftçilerin risk toleransı – kayıt tutma ilişkisi	27
Çizelge 4.25. Çiftçilerin risk toleransı – tarım sigortası ilişkisi	28
Çizelge 4.26. Çiftçilerin risk toleransı – tarımsal yayım ilişkisi.....	28
Çizelge 4.27. Çiftçilerin risk toleransı – kooperatif ortaklığı ilişkisi	28
Çizelge 4.28. Çiftçilerin risk toleransı – tarımsal kredi kullanımı ilişkisi	28
Çizelge 4.29. Çiftçilerin risk toleransı – tarımsal deneyim ilişkisi.....	28
Çizelge 4.30. Çiftçilerin risk toleransı – arazi genişliği ilişkisi.....	29
Çizelge 4.31. Çiftçilerin Finansal Okuryazarlıkları ile Risk Toleransları Arasındaki İlişki.....	29

1. GİRİŞ

Finansal okuryazarlık, finansal bilgi arama yollarını bilmeyi, bu bilgiyi edinmeyi, anlamayı, yorumlamayı ve alınması gereken kararlarda uygulamayı kapsar (Klapper and Lusardi, 2020). Temel finansal kavramlar anlaşılmadan ve yeterince yorumlanmadan finansal kararlar almak, başarısızlığı da beraberinde getirir. Bireylerinin harcamaların planlanması, tasarruf ve yatırım, borç yönetimi gibi finansal konularda doğru kararlar alabilmesi her şeyden önce finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması ile mümkün olur (Braunstein and Welch, 2002).

Bireyler, finansal konularda kararlar alırken birçok risk faktörü ile de karşı karşıya kalmaktadır. Bireyler herhangi bir yatırım yaparken, bir getiri beklerler. Ancak, hayatın doğal akışının bir sonucu olarak beklenen gelir her zaman gerçekleşmeyebilir. İşte bu noktada, bireyler ve yatırımcılar finansal riske maruz kalırlar ve karşı karşıya kaldıkları riski yönetmek durumdadırlar. Risk yönetimi ise, karşı karşıya kalınan riskin meydana gelme olasılığı ve bu olasılık meydana geldiğinde karşılaşılabilecek zararın büyüklüğüne göre (Hayran, 2015) çeşitli stratejilerin birlikte ya da münferit olarak uygulanmasını gerektiren bir süreçtir. Kişilerin yatırım kararları, karşı karşıya kaldıkları riskin meydana gelme olasılığından etkilenirken, aynı zamanda kişilerin riski algılama, risk karşısında takındıkları tutum ve diğer bazı sosyoekonomik ve psikososyal faktörlerden de etkilenir. İşte bu noktada, bireylerin finansal risk toleransları, yatırım kararlarında rol oynayan önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Finansal risk, herhangi bir yatırım ya da diğer bir finansal kararın getirisinin, beklenen getiriden sapma olasılığı olarak tanımlanabilir (Korkmaz ve Ceylan, 2007; 472). Finansal risk toleransı ise, bireylerin karar almak sürecinde finansal risk ile karşı karşıya kaldıklarında, kabullenebileceği en yüksek risk oranını ifade etmektedir (Grable, 2000).

Tarım sektörü, insanların temel gıda ihtiyaçlarının karşılanması bakımından önemi tartışılmaz bir alandır. Ayrıca, özellikle gelişmekte olan ülkelerde milli gelir ve ihracat gelirleri içerisinde tarımın payı oldukça yüksektir. Bu sektörün temel paydaşı konumunda olan çiftçiler, faaliyetlerini ve gelir kaynaklarını önemli ölçüde etkileyen çok sayıda finansal karar ve çeşitli risk faktörleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri ve finansal risk toleranslarının anlaşılması, tarımın sürdürülebilirliğinin sağlanması ve ekonomik büyümenin teşviki için kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyesi ve risk toleransları son yıllarda araştırmacılar arasında dikkat çeken bir konudur (Widhiyanto ve ark. 2018; Zhang ve Huazhong; Xu ve ark. 2023; Aggarwal ve ark. 2014). Türkiye’de de Baysa (2015), Fettahoğlu (2015) ve Gülnar (2022) hane halkının finansal okuryazarlık seviyelerini incelemiş olsalar da, çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerini, risk toleransları ile birlikte değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu kapsamda bu araştırmanın temel amacı, Mersin İli örneğinde çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerini ve finansal risk toleranslarını sosyoekonomik özelliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelemektir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Ankrah Twumasi et al. (2023), Gana’da yürüttükleri araştırmalarında çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri ile tarımı bırakmaları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda örnek kapsamına giren çiftçilerin finansla okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu ve finansal okuryazarlık ile tarımı bırakma arasında bir ilişki olduğu bildirilmiştir. Finansal okuryazarlık seviyesi daha düşük olan çiftçilerin, tarımı bırakma oranları da daha yüksektir ve bu durum düşük gelirli çiftçilerde ve kadın çiftçilerde daha belirgindir.

Baysa ve Karaca (2015), araştırmalarında bankaların müşterilerinin, müşteri segmentlerine göre finansal okuryazarlık seviyelerini 47 ifadede oluşan bir ölçekle analiz incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre tarımsal müşteriler operasyonel işlemler, kredibilite ve güvenlik, ekonomi yorumu, sözleşme metni bilinirliği alt bileşenlerin de bireysel ve ticari müşterilerden farklılık gösterdikleri, ancak riskten korunma alt bileşenin de bir farklılık olmadığı bildirilmiştir. Bu farklılıkların olası nedenlerine yönelik olarak ise, tarımsal müşterilerin diğer müşterilere göre kullandıkları kredinin vade ve ödeme yapısında var olan farklılık, tarımsal üretiminin sürekliliği gibi nedenlerde banka ile daha az yoğunlukta temas kurma, tarımsal müşterilerin ATM ve internet bankacılığı teknolojilerden daha az yararlanmasının olabileceği belirtilmiştir.

Can (2022), araştırmasında Eskişehir ilinde çiftçilerin finansal okuryazarlık, finansal bilgiye erişme ve bilgiyi anlama/yorumlama seviyelerini incelemiştir. Araştırma sonucunda, işletmelerin yarıdan fazlasının paranın zaman değerini ve basit faiz kavramını anladıkları, ancak işletmelerin büyük çoğunluğunun mali kayıt tutmadıkları ve finansal eğitime önem vermedikleri belirlenmiştir. Çiftçilerin enflasyon hesaplama bilgisi de önemli ölçüde olumsuz bulunmuştur. Çiftçilerin finansal konularda temel bilgi kaynakları ise çoğunlukla televizyon ve internet olarak saptanmıştır.

Fettahoğlu (2015), Kocaeli İlinde yürüttüğü araştırmasında hane halkının finansal okuryazarlık seviyesini ile ve hane halkına ait bütçenin yönetimi konusunda bilgi ve davranışlarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, hane halkının temel düzeyde finansal okuryazarlık bilgisine sahip oldukları, ancak karmaşık ve teknik analiz gerektiren konularda bilgi eksiklerinin bulunduğu bildirilmiştir. Ayrıca, hane halkının çeşitli yatırım araçlarını tanıma ve yatırım yapma konularında bilgi eksiklikleri olduğu ve menkul kıymetlere yönelik yatırımların da düşük seviyede olduğu belirlenmiştir.

Gülner (2022), Konya ve Karaman İllerinde yaptığı araştırmasında, çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri ile bunlara etki eden demografik faktörleri incelemiştir. Araştırma da Konya İlinde bulunan çiftçilerin Karaman İlinde bulunan çiftçilere göre daha yüksek bir finansal okuryazarlık seviyesinde bulunmakla birlikte, her iki ilde de çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri düşük seviyededir. Her iki ilde de eğitim düzeyi ile finansal okuryazarlık seviyesinde pozitif bir ilişki bildirilmiştir.

Kılıç ve ark. (2015), araştırmalarında Gaziantep Üniversitesi öğrencilerine yönelik yaptıkları alan çalışmasına bağlı olarak üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin %48'inin genel olarak finansal okuryazarlık seviyeleri tatmin edici düzeyde bulunmuştur. Ayrıca, araştırmacılar öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerini çeşitli sosyoekonomik ve demografik değişkelere göre karşılaştırmalı olarak da incelemişler; erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesini bayan öğrencilerden daha yüksek bildirmişlerdir. Ek olarak araştırma sonucunda, öğrencilerin bireysel bankacılık konusunda en fazla finansla okuryazarlık seviyesinde oldukları, buna karşın en az bilgiye ise yatırım konusunda sahip oldukları, öğrencilerin güncel finansla gelişmeler konusunda yüksek bir duyarlılığa sahip oldukları bildirilmiştir.

Widhiyanto et al. (2018), Endonezya'da yaptıkları araştırmalarında çiftçilerin finansal okuryazarlık düzeylerini ve bunun sübvansiyonlu mikro krediye erişime etkilerini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin orta düzeyde olduğu ve finansal okuryazarlık seviyesinin yaş, eğitim, yıllık gelir, banka hesabı sahipliği ve finansal eğitim deneyiminden etkilendiği; sübvansiyonlu mikro krediye erişimin ise gelir, arazi genişliği, faiz oranı değişkenlerinden etkilendiği, ayrıca çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri ile sübvansiyonlu mikro kredi kullanımları arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu bildirilmiştir.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Araştırma Bölgesi, Örnekleme ve Veri Toplama

Araştırma verileri Mersin İlinin Akdeniz, Erdemli, Silifke ve Tarsus İlçelerinde tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 153 çiftçiden anket yöntemi ile toplanmıştır. Mersin ili, Türkiye'nin güneyinde Akdeniz havzasında 36 ila 37° kuzey enlemleri ve 33 ila 35° doğu boylamları arasında yer almakta olup toplam 15 853 km² alana sahiptir. İlin büyük bir kısmı yüksek, engebeli ve kayalık Batı ve Orta Toros dağlarından oluşmaktadır. Mersin, Akdeniz İkliminin etkisinde bulunmakta olup, iklimsel avantajlarının yanı sıra toprak özellikleri, dış ticarete yönelik liman kenti olması gibi avantajlarının da etkisiyle çok farklı tarım ürünlerinin yetiştiriciliğine uygundur. Sera üretiminde Türkiye'nin Antalya'dan sonra en önemli bölgesi mersin olup, turuncgiller, şeftali, üzüm ve zeytin üretimi de kayda değer boyuttadır.

Araştırma anketi üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yaş, cinsiyet gibi sosyoekonomik özellikler, ikinci bölümde literatüre bağlı kalınarak (Erkılıç, 2019; Fettahoğlu, 2015; Yıldırım ve Büyükakın, 2021) hazırlanan finansal okuryazarlık ölçeği ve üçüncü bölümde Grable ve Lytton (1999) tarafından geliştirilen risk toleransı ölçeği yer almaktadır.

3.2. Çiftçilerin Finansal Okuryazarlık Skorlarının Hesaplanması

Araştırmada çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin hesaplanması ve gruplar arasında fark olup olmadığının incelenmesi için, beşli likert ölçeğine göre hazırlanan finansal okuryazarlık ölçeğine tanımlayıcı istatistikler, faktör analizi ve hipotez testleri uygulanmıştır. Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerini daha sağlıklı analiz etmek ve yorumlamak için, çok sayıda ifade daha az sayıda faktöre indirgemek için faktör analizine tabi tutulmuştur. Uygulanan faktör analizinde, “temel bileşenler” yöntemi, açıklanan varyansı maksimum yapabilmek amacıyla varimax rotasyonu ve örnek hacminin ve ölçeğin faktör analizi için uygunluğunu değerlendirmek için de Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterli ölçüsü ve Bartlett küresellik testinden ($p < 0,000$) yararlanılmıştır (Alpar, 2011). Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterli ölçüsü ve Bartlett küresellik testi sonuçlarına göre ölçek faktör analizi için uygundur. Faktör analizi sonucunda öz-değeri birden büyük olan faktörler değerlendirilmeye alınmıştır. Faktörler için ortalama finansal okuryazarlık skorları, faktörün kapsadığı ifadelerle ait ortalama değerlerinin toplamını, faktörün kapsadığı ifade sayısına bölerek hesaplanmıştır.

3.3. Çiftçilerin Risk Tolerans Puanlarının Hesaplanması

Çiftçilerin finansal risk toleransları Grable and Lytton, (1999) tarafından geliştirilen likert tipi ölçeğin Türkçeye uyarlanması ile elde edilen anket (Ek1 ikinci bölüm) ölçülmüştür. Araştırma anketlerine alınan cevaplar yine Grable and Lytton, (1999)'un önerilerine bağlı kalınarak puanlanmış, bir çiftçinin ölçekte yer alan 13 soruya verdiği cevapların toplamı, o çiftçinin finansal

risk tolerans skorunu oluşturmaktadır (EK1). Bu skorun büyük olması, çiftçinin finansal risk toleransının fazla olduğu anlamına gelmektedir.

3.4. Araştırma Hipotezleri

Bu araştırmanın hipotezleri aşağıda verilmiştir. Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin ve risk toleranslarının cinsiyet gibi iki gruplu değişkenler arasında farklılığının incelenebilmesi için t-test, ikiden fazla gruplu değişkenler arasındaki farklılığın incelenebilmesi için de ANOVA kullanılmıştır. Araştırma verileri normal dağılım gösterdikleri için parametrik testler kullanılmıştır.

- H1: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri bazı sosyoekonomik ve demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.
- H1a: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H1b: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H1c: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H1d: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri aile genişliklerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H1e: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri tarım dışı gelir kaynağına sahip olup olmadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H1f: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri arazi genişliklerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H1g: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri tarımsal deneyimlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H1h: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri üretim süreçlerine dair fiziki ve mali kayıt tutup tutmadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H1ı: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri tarım sigortası yaptırap yaptırmadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H1i: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri tarımsal yayım hizmetinden yararlanıp yararlanmadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H1j: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri kooperatif ortağı olup olmadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H1k: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri tarımsal kredi kullanıp kullanmadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

- H2: Çiftçilerin finansal risk toleransları bazı sosyoekonomik ve demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.
- H2a: Çiftçilerin finansal risk toleransları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H2b: Çiftçilerin finansal risk toleransları yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H2c: Çiftçilerin finansal risk toleransları eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H2d: Çiftçilerin finansal risk toleransları aile genişliklerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H2e: Çiftçilerin finansal risk toleransları tarım dışı gelir kaynağına sahip olup olmadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H2f: Çiftçilerin finansal risk toleransları arazi genişliklerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H2g: Çiftçilerin finansal risk toleransları tarımsal deneyimlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H2h: Çiftçilerin finansal risk toleransları üretim süreçlerine dair fiziki ve mali kayıt tutup tutmadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H2i: Çiftçilerin finansal risk toleransları tarım sigortası yaptııp yaptırmadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H2i: Çiftçilerin finansal risk toleransları tarımsal yayım hizmetinden yararlanıp yararlanmadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H2j: Çiftçilerin finansal risk toleransları kooperatif ortağı olup olmadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H2k: Çiftçilerin finansal risk toleransları tarımsal kredi kullanıp kullanmadıklarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- H3: Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri ile risk toleransları arasında anlamlı bir korelasyon vardır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Çiftçilerin Sosyoekonomik Özellikleri

Bu bölümde araştırma kapsamında anket uygulanan çiftçilerin sosyoekonomik özelliklerine ait bilgiler tanımlayıcı istatistikler olarak verilmiştir. Araştırma kapsamında anket uygulanan çiftçilerin ortalama 43,72 yaşında, ortalama olarak 25,11 yıl tarımsal deneyime sahip ve ortalama 34,36 da alanda tarımsal üretim gerçekleştirmektedirler. Çiftçilerin aile genişlikleri ise ortalama 4,39 kişidir (Çizelge 1).

Çizelge 4.1. Çiftçilerin bazı sosyoekonomik özellikleri

Özellikler	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Standart Sapma
Yaş (yıl)	18,00	85,00	43,72	10,61
Deneyim (yıl)	1,00	60,00	25,11	12,41
Arazi (da)	2,00	300,00	34,36	46,44
Aile Genişliği (birey)	1	8	4,39	1,37

Anket uygulanan çiftçilerin %88,90'ı erkek, kalan kısmı ise kadındır. Çiftçilerin yaş grupları itibariyle dağılımı incelendiğinde %37,30'unun 40 yaş ve daha altında, %26,10'unun 41 ve 45 yaş arasında, %36,60'ının ise 46 yaş ve daha üstü grupta yer aldığı görülmektedir. Çiftçilerin eğitim seviyesi genel olarak tatmin edici düzeydedir. Çiftçilerin %32,70'i ilköğretim, %46,60'ı lise ve %20,90'ı üniversite seviyesindedir (Çizelge 2).

Çizelge 4.2. Çiftçilerin bazı sosyoekonomik özellikleri (I)

Özellikler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	17	11,10
Erkek	136	88,90
Yaş Grubu		
40 yaş ve altı	57	37,30
41 - 45 yaş	40	26,10
46 ve üstü	56	36,60
Eğitim		
İlköğretim	50	32,70
Lise	71	46,40
Üniversite	32	20,90
Aile Genişliği		
4 kişiye kadar	82	53,60
4 kişiden fazla	71	46,40

Araştırma kapsamında anket uygulanan çiftçiler tarımsal deneyimlerine göre üç gruba ayrılmıştır. Çiftçilerin %28,10'u 1 ila 15 yıl arasında, %43,10'u 16 ila 25 yıl arasında, %28,80'i ise 26 yıl ve daha fazla tarımsal tecrübeye sahiptir. Çiftçilerin tarım dışında bir gelir kaynaklarının bulunup bulunmadığı incelendiğinde, %38,60'ının tarım dışı bir gelir kaynağına sahip olmadığı ve

sadece tarımdan elde ettikleri gelir ile hayatlarını ikame ettirdikleri, geri kalan %61,40'ının ise tarım dışı gelir kaynağına sahip oldukları görülmektedir. Araştırma bölgesinde çiftçilerin büyük bölümü (%62,70) üretim sürecine dair fiziki ve mali kayıt tutmaktadırlar. Bu durum çiftçilerin bilinç seviyeleri ile ilgili önemli bir göstergedir. Tarımsal sigorta yaptırmaları açısından incelendiğinde çiftçilerin %54,90'ının sigorta yaptırmadığı, geri kalan %45,10'unun ise sigorta yaptırdığı görülmektedir.

Çizelge 4.2. Çiftçilerin bazı sosyoekonomik özellikleri (II)

Özellikler	n	%
Deneyim		
1 - 15 yıl	43	28,10
16 - 25 yıl	66	43,10
26 yıl ve üstü	44	28,80
Tarım Dışı Gelir		
Hayır	59	38,60
Evet	94	61,40
Finansal ve Fiziki Kayıt		
Hayır	57	37,30
Evet	96	62,70
Tarım Sigortası		
Hayır	84	54,90
Evet	69	45,10
Yayım		
Hayır	74	48,40
Evet	79	51,60
Kooperatif Ortaklığı		
Hayır	106	69,30
Evet	47	30,70
Sözleşmeli Tarım		
Hayır	140	91,50
Evet	13	8,50
Tarımsal Kredi		
Hayır	46	30,10
Evet	107	69,90

4.2. Çiftçilerin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri

Bu bölümde araştırma kapsamında anket uygulanan çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri sosyoekonomik özelliklerinden bağımsız olarak tanımlayıcı istatistikler olarak verilmiştir. Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri beşli likert ölçeğine göre hazırlanan bir ölçek ile ölçülmüş ve çiftçilerin bir ifadeye verdikleri 1 (Kesinlikle Katılmıyorum) ile 5 (Kesinlikle Katılıyorum) arasında değişen puanların ortalamaları Çizelge 3'de verilmiştir. Ölçek ortalaması 3,74 ve standart sapması ise 1,41 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler araştırma bölgesinde çiftçilerin ortalamasının biraz üstünde finansal okuryazarlık puanına sahip olduğunu göstermektedir. Hesaplanan standart sapma

değerinin 1'in üstünde olması ise çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin homojen olmayıp, değişkenlik gösterdiğini ifade etmektedir. Gülnar (2022), Konya ve Karaman İllerinde faaliyet gösteren çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerini analiz ettiği çalışmasında, araştırma bölgesinde çiftçilerin okuryazarlık seviyelerini oldukça düşük olarak bildirmiştir.

Çiftçilerin en fazla katılım gösterdikleri ifadeler incelendiğinde, bunların kredi kullanımı, kullanılan kredinin ihtiyaçlara dağıtımı ve risk yönetimi ile ilgili ifadeler olduğu görülmektedir. Çiftçilerin 4,07 ortalama ile en fazla katılım gösterdikleri ifade "Kullandığım ya da kullanacağım kredinin vade yapısını ve aylık ödeme durumunu dikkate alırım" ifadesi iken, bunu 4,05 ortalama ile "Gelecekte oluşabilecek riskler veya planlanmamış harcamalar için yatırım yapmam gerekir", 4,03 ortalama ile "Almış olduğum kredi tutarını, kredinin amacına uygun olarak kullanırım" ifadeleri izlemektedir. Bu durum tarımsal kredi kullanımının çiftçiler için önemli bir risk yönetim aracı olduğunun bir sonucu olarak yorumlanabilir. Keza, araştırma bölgesi olan Mersin İlinde Hayran ve Gül (2018) tarafından yapılan bir çalışmada çiftçilerin %31,00'inin, Berk (2019) tarafında Niğde ve Karaman illerinde yapılan bir diğer çalışma ise çiftçilerin %76,70'inin, Gültekin (2023) tarafından Van, Muş ve Bitlis illerini kapsayacak şekilde yürütülen çalışmada ise çiftçilerin %33,60'ının tarımsal üretim sürecine ilişkin olarak kredi kullandıklarını göstermiştir.

Çiftçilerin okuryazarlık seviyesinin en düşük olduğu finansal konular ise 2,95 ortalama ile "Finansal bir hizmet alırken o hizmete ait bütün yazılı şart ve sözleşmeleri okurum", 3,10 ortalama ile "Sözleşme öncesi bilgi formunu mutlaka okurum" ve 3,24 ortalama ile "Bir ATM kartı üzerinde yazan numaralardan hangilerinin şube kodu hangilerinin müşteri ve hesap numarası olduğunu ayırt edebilirim" ifadeleridir.

Çizelge 4.3. Finansal okuryazarlık ölçeğine ait ifadeler ve tanımlayıcı istatistikleri

Ölçek İfadeleri	Ort.	S. S.	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)
Kullandığım ya da kullanacağım kredinin vade yapısını ve aylık ödeme durumunu dikkate alırım	4,07	1,34	12,40	3,30	1,30	31,40	51,60
Gelecekte oluşabilecek riskler veya planlanmamış harcamalar için yatırım yapmam gerekir	4,05	1,25	9,15	4,58	6,54	32,03	47,71
Almış olduğum kredi tutarını, kredinin amacına uygun olarak kullanırım	4,03	1,31	11,10	4,60	3,90	30,70	49,70
Kredi kartı kullanırken geliriime göre harcama yaparım	3,98	1,33	12,40	3,30	3,90	34,60	45,80
IBAN numarasının ne olduğunu bilirim	3,98	1,36	12,42	5,23	3,27	30,07	49,02
Kredi kullanırken hayat sigortası yaptırmanın varislerimi, olası bir ölüm durumunda kullandığım kredinin finansal yükünden kurtarır	3,98	1,27	9,80	5,23	7,19	32,68	45,10
Yeni bir yatırım yapacağım zaman (örneğin yeni traktör almak) bunun fayda ve maliyetlerini karşılaştırabilirim	3,95	1,29	9,80	7,19	4,58	34,64	43,79
Malın azalması ya da artmasının fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilirim	3,95	1,31	9,80	8,50	3,27	33,33	45,10
Ürünlerin tüketicilere ulaşım sürecinin fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilirim	3,94	1,35	10,46	8,50	5,88	26,80	48,37
ATM veya kredi kartımın kaybolması ya da çalınması durumunda ne yapmam gerektiğini bilirim	3,92	1,43	14,40	5,90	2,00	28,80	49,00
Rekabetin ekonomik sonuçlarını anlayabilirim	3,92	1,35	10,46	9,80	1,96	32,68	45,10
Bir bankada kötü bir kredi sicilim varsa başka bir bankaya kredi talebi yaptığımda bunun görüleceğini bilirim	3,86	1,46	15,69	5,23	3,27	28,76	47,06
İnternet bankacılığı kullanmanın ne tür avantajlar sağladığını bilirim	3,85	1,38	12,42	8,50	3,27	33,33	42,48

Çizelge 4. 3. Finansal okuryazarlık ölçeğine ait ifadeler ve tanımlayıcı istatistikleri (Devam)

Ölçek İfadeleri	Ort.	S. S.	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)
Kredi borcumu erken kapattığımda ödenecek tutar avantaj sağlar	3,84	1,39	13,73	5,23	6,54	32,03	42,48
Üretici ve tüketici arasındaki etkileşimin fiyatlara nasıl yansıdığını değerlendirebilirim	3,84	1,34	9,80	11,76	4,58	32,68	41,18
Yaptırdığım sigorta poliçesinin hangi riskleri karşıladığını bilirim	3,78	1,37	13,07	7,19	6,54	34,64	38,56
Enflasyon oranlarındaki değişimin ne ifade ettiğini bilirim	3,78	1,36	11,11	10,46	7,19	32,03	39,22
Sigorta yaptıracam zaman ne tür sorular sormam gerektiğini bilirim	3,71	1,38	13,07	7,84	11,11	30,72	37,25
Ekonomi ve finans haberlerini takip ederim	3,69	1,34	11,11	9,80	13,07	31,37	34,64
Finans konularında eğitim almak isterim	3,69	1,43	14,38	9,15	9,15	28,10	39,22
Döviz fiyatlarındaki artış ya da azalışın etkilerini yorumlayabilirim	3,66	1,38	12,42	11,11	9,80	31,37	35,29
Virman, havale, EFT gibi para transfer yöntemleri arasındaki farkı bilirim	3,65	1,45	14,38	11,76	6,54	29,41	37,91
Altın, döviz ve petrol fiyatlarındaki değişimlerin sebeplerini yorumlayabilirim	3,65	1,37	11,76	11,76	11,11	30,07	35,29
İnternet bankacılığıyla ne tür işlemler yapılacağını bilirim	3,62	1,54	19,61	5,88	9,15	23,53	41,83
Faiz oranlarında meydana gelen değişimlerin etkisini yorumlayabilirim	3,56	1,42	13,73	12,42	11,76	28,10	33,99
IMF politikalarının ülke ekonomisine etkilerini tartışabilirim	3,51	1,46	14,38	15,03	11,11	24,18	35,29
Bankaya gitmeden de kredi notumu öğrenebilirim	3,47	1,62	22,88	7,84	10,46	16,99	41,83
Bir ATM kartı üzerinde yazan numaralardan hangilerinin şube kodu hangilerinin müşteri ve hesap numarası olduğunu ayırt edebilirim	3,24	1,66	25,49	13,73	9,80	13,07	37,91
Sözleşme öncesi bilgi formunu mutlaka okurum	3,10	1,64	26,14	18,95	5,23	17,65	32,03
Finansal bir hizmet alırken o hizmete ait bütün yazılı şart ve sözleşmeleri okurum	2,95	1,58	25,49	23,53	7,84	16,34	26,80
Ortalama	3,74	1,41					

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Çiftçilere uygulanan finansal okuryazarlık ölçeği faktör analizine tabi tutulmuştur. Faktör analizinden önce verilerin uygunluğunun testi için KMO örneklem yeterlik ölçüsü (0,958), Barlett'in küresellik testi (Sig. 0,000) ve Cronbach's Alpha (0,987) katsayısı hesaplanmış ve verilerin faktör analizi için uygunluğu doğrulanmıştır. Faktör analizi sonucu araştırma ölçeği toplam varyansın %83,717'sini açıklayan üç bileşenden oluştuğu saptanmıştır. Alt bileşenlerde yer alan ifadeler faktör

yüklerine göre isimlendirilmiştir. Birinci alt bileşen toplam varyansın %33,047'sini açıklamaktadır ve Finansal tutum olarak isimlendirilmiştir. Toplam varyansın %26,688'ini açıklayan ikinci alt bileşen Finansal Planlama ve toplam varyansın %23,982'sini açıklayan üçüncü alt bileşen Finansal İşlem Becerisi olarak isimlendirilmiştir (Çizelge 4).

Çizelge 4.4. Finansal okuryazarlık ölçeği faktör analizi sonuçları

Ölçek İfadeleri	Faktörler		
	Finansal Tutum	Finansal Planlama	Finansal İşlem Becerisi
Rekabetin ekonomik sonuçlarını anlayabilirim	0,769	0,455	0,296
Üretici ve tüketici arasındaki etkileşimin fiyatlara nasıl yansıdığını değerlendirebilirim	0,748	0,424	0,351
Yaptırdığım sigorta poliçesinin hangi riskleri karşıladığını bilirim	0,731	0,368	0,412
Malın azalması ya da artmasının fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilirim	0,726	0,564	0,240
Yeni bir yatırım yapacağım zaman (örneğin yeni traktör almak) bunun fayda ve maliyetlerini karşılaştırabilirim	0,719	0,539	0,284
Ürünlerin tüketicilere ulaşım sürecinin fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilirim	0,718	0,558	0,233
Altın, döviz ve petrol fiyatlarındaki değişimlerin sebeplerini yorumlayabilirim	0,716	0,289	0,558
Enflasyon oranlarındaki değişimin ne ifade ettiğini bilirim	0,714	0,429	0,391
Döviz fiyatlarındaki artış ya da azalışın etkilerini yorumlayabilirim	0,709	0,309	0,565
Sigorta yaptıracağım zaman ne tür sorular sormam gerektiğini bilirim	0,704	0,316	0,527
IMF politikalarının ülke ekonomisine etkilerini tartışabilirim	0,677	0,254	0,526
Finans konularında eğitim almak isterim	0,655	0,336	0,506
Ekonomi ve finans haberlerini takip ederim	0,625	0,418	0,518
Faiz oranlarında meydana gelen değişimlerin etkisini yorumlayabilirim	0,625	0,307	0,598
Virman, havale, EFT gibi para transfer yöntemleri arasındaki farkı bilirim	0,620	0,365	0,570
Kredi kullanırken hayat sigortası yaptırmanın varislerimi, olası bir ölüm durumunda kullandığım kredinin finansal yükünden kurtarır	0,586	0,581	0,291
İnternet bankacılığı kullanmanın ne tür avantajlar sağladığını bilirim	0,560	0,524	0,441
Kullandığım ya da kullanacağım kredinin vade yapısını ve aylık ödeme durumunu dikkate alırım	0,312	0,879	0,204
Almış olduğum kredi tutarını, kredinin amacına uygun olarak kullanırım	0,295	0,853	0,271
Kredi kartı kullanırken gelirime göre harcama yaparım	0,375	0,797	0,279
Kredi borcumu erken kapattığımda ödenecek tutar avantaj sağlar	0,237	0,750	0,302
ATM veya kredi kartımın kaybolması ya da çalınması durumunda ne yapmam gerektiğini bilirim	0,407	0,664	0,409

Çizelge 4.4. Finansal okuryazarlık ölçeği faktör analizi sonuçları (Devam)

Ölçek İfadeleri	Faktörler		
	Finansal Tutum	Finansal Planlama	Finansal İşlem Becerisi
Bir bankada kötü bir kredi sicilim varsa başka bir bankaya kredi talebi yaptığımda bunun görüleceğini bilirim	0,403	0,664	0,431
Gelecekte oluşabilecek riskler veya planlanmamış harcamalar için yatırım yapmam gerekir	0,601	0,644	0,250
IBAN numarasının ne olduğunu bilirim	0,540	0,605	0,319
Sözleşme öncesi bilgi formunu mutlaka okurum	0,312	0,226	0,864
Finansal bir hizmet alırken o hizmete ait bütün yazılı şart ve sözleşmeleri okurum	0,220	0,271	0,852
Bir bankamatik kartı üzerinde yazan numaralardan hangilerinin şube kodu hangilerinin müşteri ve hesap numarası olduğunu ayırt edebilirim	0,365	0,262	0,772
İnternet bankacılığıyla ne tür işlemler yapılacağını bilirim	0,442	0,356	0,682
Bankaya gitmeden de kredi notumu öğrenebilirim	0,319	0,481	0,68
Açıklanan Varyans	33,047	26,688	23,982
KMO Örneklem Yeterlik Ölçüsü	0,958		
Bartlett'in Küresellik Testi	Approx. Chi-Square: 7395,04		
	df: 435		
	Sig.: 0,000		
Cronbach's Alpha	0,987		

Çizelge 5’de finansal okuryazarlık ölçeğinin alt bileşenleri olan Finansal Planlama, Finansal Tutum ve Finansal İşlem Becerisi faktörlerine ait ortalama, standart sapma ve Cronbach's Alpha katsayısı verilmiştir. Buna göre, çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri her üç alt bileşen için orta seviyededir. Ancak, faktörlerin standart sapma değerleri incelendiğinde, her üç alt bileşen içinde standart sapma değerleri birin üzerindedir ve bu durum alt bileşenlerin çiftçiler arasında homojen dağılmayıp, farklılık gösterdiğini ifade etmektedir. Cronbach's Alpha katsayıları incelendiğinde, her üç alt bileşeninde oldukça yüksek iç güvenirliğe sahip oldukları görülmektedir.

Çizelge 4. 5. Finansal okuryazarlık ölçeği alt bileşenlerine ait tanımlayıcı istatistikler

Faktörler	Ort.	Std. Sapma	Cronbach's Alpha
Finansal Planlama	3,97	1,21	0,962
Finansal Tutum	3,77	1,24	0,986
Finansal İşlem Becerisi	3,28	1,46	0,944

4.3. Çiftçilerin Finansal Okuryazarlık Seviyeleri ile ve Sosyoekonomik Özellikler Arasındaki İlişkiler

Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri alt bileşenler bazında cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve sonuçlar Çizelge 6’da verilmiştir. Buna göre, erkek çiftçilerin finansal tutum, finansal planlama ve finansal işlem becerisi alt bileşenlerine ait ortalama değerleri kadın çiftçilerden daha yüksektir. Bu bulgu, Chen ve Volpe (2002) tarafından üniversite öğrencileri

üzerine yapılan bir çalışmanın sonuçlarıyla uyumludur, söz konusu çalışmada kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha düşük bir finansal okuryazarlık seviyesine sahip olduğu bildirilmiştir. Ancak literatürde mevcut araştırmada elde edilen bulguyla uyuşmayan bildirimlerde mevcuttur. Keza, Türkiye’de yapılan bir başka araştırmada, Gülnar (2022), çiftçilerin cinsiyetleri ile finansal okuryazarlık seviyeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını tespit etmiştir.

Bu çalışmada erkek çiftçiler arasında finansal okuryazarlık düzeylerinin kadın çiftçilere göre daha yüksek olduğu bulgusu, sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitimsel faktörlerin bir kombinasyonundan etkilenebilir. Finansal okuryazarlıkta cinsiyete dayalı farklılıkların karmaşık olduğunu ve farklı bağlamlarda değişebileceğinin unutulmaması gerekir.

Pek çok toplumda gözlenen, geleneksel cinsiyet rolleri, erkeklerin finansal yönetim ve karar verme süreçleri ile daha yakından ilgilenmelerini, kadınların ise tarihsel süreç içerisinde ev ve aile bakımı gibi işlerde daha fazla yoğunlaşmasını gibi sosyo-kültürel etkiler ile kadınların finansal konulara maruz kalma ve finansal hizmetlere/kurumlara erişimini sınırlayabilir. Ayrıca bazı toplumlarda kadınların eğitim de fırsat eşitsizliği, yaşadığı da yadsınamaz bir gerçektir. Bu durumlar ise kadın çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerini geliştirme fırsatlarını olumsuz etkileyebilir.

Mevcut çalışmada gözlemlenen finansal okuryazarlık seviyesinin cinsiyete göre farklılaştığı bulgusunun nedenlerini daha iyi irdelemek ve buna katkıda bulunan mekanizmaları, kültürel normları, eğitim fırsatlarını ve sosyal faktörleri daha iyi anlamak için daha geniş çapta alan çalışmalarının yapılması, finansal okuryazarlık seviyesinin desteklenmesi için toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yardımcı olabilir.

Çizelge 4.6. Finansal okuryazarlık – cinsiyet ilişkisi

	Cinsiyet	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Finansal Tutum	Kadın	17	2,60	1,32	-4,375	0,000
	Erkek	136	3,92	1,15		
Finansal Planlama	Kadın	17	2,76	1,50	-3,617	0,002
	Erkek	136	4,12	1,08		
Finansal İşlem Becerisi	Kadın	17	2,47	1,32	-2,466	0,015
	Erkek	136	3,38	1,44		

Çiftçilerin finansal okuryazarlıklarının yaşlarına göre değişip değişmediği Çizelge 7’de verilmiştir. Buna göre, 40 yaş ve altında olan çiftçiler finansal tutum, finansal planlama ve finansal işlem becerisi alt bileşenlerinde 46 yaş ve üstü çiftçilerden daha yüksek ortalama değerlere sahiptir. Finansal işlem becerisi ise çiftçilerin yaşları ilerledikçe azalmaktadır (Çizelge 7).

Araştırmada genç çiftçilerin, daha yaşlı çiftçilere göre daha yüksek bir finansal okuryazarlık seviyesine sahip olmalarının bazı nedenleri olabilir. Her şeyden önce, eğitim sistemindeki gelişmeler, artan teknoloji ve/veya internet kullanımı ile birlikte artan sosyal iletişim ortamı bilgiye erişim imkanlarının artmasına yol açmıştır. Bu durum ise genç çiftçilerin bu imkânları daha etkin kullanmaları nedeniyle onların finansal okuryazarlık seviyelerine olumlu katkı sağlayabilir. Ayrıca,

finansal sistem ve hizmetlerdeki farklılaşma (internet ve telefon bankacılığı gibi), bu farklılaşmaya daha iyi uyum sağlama yeteneği olan genç çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerinde de bir iyileşmeye neden olabilir.

Bu olası nedenlerin doğrulanabilmesi ve çiftçilerin yaşları ile finansal okuryazarlık seviyeleri arasındaki etkileşim mekanizmasının daha iyi irdelenebilmesi için, farklı alan çalışmaları ile mevcut araştırma sonuçlarının desteklenmesi önem arz etmektedir.

Çizelge 4.7. Finansal okuryazarlık – yaş ilişkisi

	Yaş Grubu	N	Ort.	Std. Sapma	F	t
Finansal Tutum	40 yaş ve altı ^a	57	4,08	1,03	3,37	0,037
	41 - 45 yaş arası	40	3,72	1,46		
	46 ve üstü ^a	56	3,48	1,21		
Finansal Planlama	40 yaş ve altı	57	4,18	1,11	1,82	0,166
	41 - 45 yaş arası	40	3,72	1,46		
	46 ve üstü	56	3,91	1,07		
Finansal İşlem Becerisi	40 yaş ve altı ^a	57	3,71	1,22	4,83	0,01
	41 - 45 yaş arası ^a	40	3,19	1,58		
	46 ve üstü ^a	56	2,89	1,48		

Aynı harfle gösterilen gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır (LSD katsayısı)

Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri ile eğitim durumları arasındaki ilişki Çizelge 8’de verilmiştir. Buna göre, beklendiği gibi çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin her üç alt boyutunda da daha yüksek eğitim seviyesine sahip çiftçilerin ortalama skorları daha az eğitilmiş çiftçilere kıyasla daha yüksek bulunmuştur (Çizelge 8). Bu bulgu ile uyumlu olarak, Gülnar (2022) araştırmasında eğitim seviyesi yüksek çiftçilerin daha yüksek seviyede finansal okuryazarlık skoruna sahip olduğunu bildirmiştir. Bir diğer çalışmada Baysa (2015), kişilerin eğitim durumları ile finansal konulardaki operasyonel becerileri ve finansal okuryazarlık seviyeleri arasında, eğitim durumu arttıkça anlamlı bir artış olduğunu bildirmiştir.

Bu çalışmanın bulguları Gülnar (2022) ve Baysa'nın (2015) bulgularıyla karşılaştırıldığında, çiftçiler arasında eğitim seviyesinin artmasının daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyleriyle ilişkili olduğunu soncuna ulaşılabilir. Farklı çalışmalardaki bu uyum, eğitimin çiftçilerin finansal kavramları anlamalarını ve bilinçli finansal kararlar verme yeteneklerini geliştirmede çok önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Eğitim seviyesi yüksek olan çiftçiler, gerek tarımsal üretim süreçleri gerekse de ev idaresi ile ilgili daha geniş bir bilgi ve/veya bilgi kaynağı yelpazesine sahip olabilir bu durum da, çiftçilerin finansal kavramları anlama ve mali durumlarını etkili bir şekilde yönetme için gerekli bilgi birikimine erişim imkanlarını genişletme ve gerekli donanıma sahip olmalarının yolunu açabilir. Ayrıca, eğitim seviyesi yüksek olan çiftçilerin genellikle eleştirel düşünme, problem çözme ve sorunlara analitik yaklaşma yetenekleri gibi bilişsel yetenekleri daha yüksektir. Bu bilişsel beceriler, karmaşık finansal ve mali konularla ilgili karar verme süreçlerini daha iyi anlamaları ve

sonuçlandırmalarına yardımcı olabilir. Eğitim seviyesi yükseldikçe bilişsel yeteneklerine ek olarak, bireylerin büyüme (finansal ve üretim bakımından) ve kendini geliştirme istek ve arzuları ve dolayısıyla finansal bilgiyi araştırma ve özümseme isteği artabilir ve sonuçta kişilerin finansal okuryazarlık seviyelerinde gelişmeye yol açabilir.

Sonuç olarak, mevcut çalışma ile Gülnar (2022) ve Baysa'da (2015) gözlemlenen eğitim seviyesi ile finansal okuryazarlık arasındaki pozitif ilişki, eğitim seviyesi yüksek çiftçiler arasında finansal okuryazarlığın gelişmesine katkı sağlayabilir. Genel olarak bu ilişkinin nedenleri, bilgiye daha iyi erişim, gelişmiş bilişsel yetenek, kişisel gelişim arzusu gibi etkinlerden kaynaklanabilir. Konu ilgili daha kapsamlı araştırmalar, bu bağlantının oluşumunda etkili olan mekanizmaların daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlayabilir.

Çizelge 4.8. Finansal okuryazarlık – eğitim ilişkisi

	Eğitim	N	Ort.	Std. Sapma	F	p
Finansal Tutum	İlköğretim ^{a/b}	50	2,70	1,39	43,548	0,000
	Lise ^a	71	4,31	0,76		
	Üniversite ^b	32	4,25	0,66		
Finansal Planlama	İlköğretim ^{a/b}	50	3,15	1,54	21,942	0,000
	Lise ^a	71	4,37	0,76		
	Üniversite ^b	32	4,36	0,67		
Finansal İşlem Becerisi	İlköğretim ^{a/b}	50	2,14	1,42	31,627	0,000
	Lise ^a	71	3,81	1,19		
	Üniversite ^b	32	3,86	0,96		

Aynı harfle gösterilen gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır (LSD katsayısı)

Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri ile aile genişliklerine göre farklılık gösterip göstermedikleri t test ile analiz edilmiş ve sonuçlar Çizelge 9'da verilmiştir. Çiftçiler, aile genişliklerine göre 4 kişiye kadar aile genişliğine sahip olanlar ve 4 kişiden fazla aile genişliğine sahip olanlar şeklinde iki gruba ayrılmış ve finansal okuryazarlık skorları alt bileşenler için test edilmiştir. Her üç alt bileşen için de 4 kişiye kadar aile genişliğine sahip olan çiftçilerin daha yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı finansal okuryazarlık skoruna sahip oldukları belirlenmiştir (Çizelge 4.9).

Daha küçük aile genişliğine sahip çiftçilerin, daha geniş aile genişliğine sahip meslektaşlarına göre finansal okuryazarlık seviyelerinin daha yüksek olmasının bazı olası nedenleri olabilir. Her şeyden önce, daha az sayıda birey ihtiva eden ailelerde daha etkin zaman kullanımı mümkün olarak, bu aileler finansal okuryazarlık dahil kişisel gelişim ve bilgiye erişim gibi imkanlardan daha iyi yararlanabilir. Ayrıca bu tip ailelerde eğitim imkanlarından daha etkin yararlanma imkanları daha yüksek seviyede olabilir ve bu durumda da daha az sayıda birey ihtiva eden ailelerde finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksek olabilir.

Çizelge 4.9. Finansal okuryazarlık – aile genişliği ilişkisi

	Aile Genişliği	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Finansal Tutum	4 kişiye kadar	82	4,18	0,91	4,656	0,000
	4 kişiden fazla	71	3,30	1,40		
Finansal Planlama	4 kişiye kadar	82	4,35	0,86	4,668	0,000
	4 kişiden fazla	71	3,52	1,39		
Finansal İşlem Becerisi	4 kişiye kadar	82	3,75	1,25	4,564	0,000
	4 kişiden fazla	71	2,74	1,49		

Çiftçilerin finansal okuryazarlık skorlarının tarım dışı gelir kaynağına sahip olup olmadıklarına göre farklılık gösterip göstermedikleri t test ile analiz edilmiş ve sonuçlar Çizelge 10’da verilmiştir. Buna göre, finansal okuryazarlık ölçeğinin alt bileşenlerinde çiftçilerin ortalama skorları tarım dışı gelir kaynağına sahip olup olmamalarına göre farklılık göstermemektedir.

Çizelge 4.10. Finansal okuryazarlık – tarım dışı gelir ilişkisi

	Tarım Dışı Gelir	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Finansal Tutum	Hayır	59	3,71	1,19	-0,487	0,627
	Evet	94	3,81	1,28		
Finansal Planlama	Hayır	59	4,02	1,10	0,460	0,646
	Evet	94	3,93	1,27		
Finansal İşlem Becerisi	Hayır	59	3,26	1,46	-0,117	0,907
	Evet	94	3,29	1,46		

Çiftçilerin finansal okuryazarlık skorlarının arazi genişliklerine göre farklılık gösterip göstermediği Anova testi ile incelenmiş ve sonuçlar Çizelge 11’de verilmiştir. Çiftçiler 11 da ve altı 16 – 30 da arası ve 31 da ve üstü arazi varlığına sahip olan çiftçiler olarak 3 gruba ayrılmıştır. 11 da ve altı araziye sahip olan çiftçilerin finansal okuryazarlık skorları her üç alt bileşende de, 16 – 30 da arası araziye sahip olan çiftçiler ile istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermezken, her üç alt bileşende de 31 da ve üstü araziye sahip olan çiftçilerden farklılık göstermeliktedirler (Çizelge 11).

Daha küçük tarım arazisi büyüklüğüne sahip çiftçilerin, daha büyük tarım arazisi büyüklüğüne sahip çiftçilere kıyasla daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olduğu bulgusuna çeşitli faktörlerle izah edilmeye çalışılabilir. Ancak unutulmamalıdır ki, bu faktörlerin doğrulanabilmesi için daha fazla alan çalışmasına ihtiyaç vardır.

Her şeyden önce küçük çiftçiler, daha geniş arazide tarımsal faaliyetlerini yürüten meslektaşlarına göre tüm tarımsal işlemlere daha yoğun bir doğrudan katılım göstermek durumundadırlar. Benzer şekilde sınırlı kaynaklarının tahsis ve takibinde de daha yoğun ve daha dikkatli bir katılım göstererek harcamalar ve finansal kararlar konusunda daha dikkatli davranmak durumundadırlar. Bu durum bu çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin daha yüksek olması sonucunu doğurabilir.

Çizelge 4.11. Finansal okuryazarlık – arazi genişliği ilişkisi

	Arazi Grubu	N	Ort.	Std. Sapma	F	p
Finansal Tutum	15 da ve altı ^a	59	4,30	0,74	21,512	0,000
	16 - 30 da ^b	39	4,06	1,04		
	31 da ve üstü ^{a/b}	55	3,00	1,42		
Finansal Planlama	15 da ve altı ^a	59	4,44	0,68	19,711	0,000
	16 - 30 da ^b	39	4,28	0,84		
	31 da ve üstü ^{a/b}	55	3,24	1,51		
Finansal İşlem Becerisi	15 da ve altı ^a	59	3,54	1,36	7,814	0,001
	16 - 30 da ^b	39	3,72	1,33		
	31 da ve üstü ^{a/b}	55	2,69	1,48		

Aynı harfle gösterilen gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır (LSD katsayısı)

Çiftçiler, tarımsal deneyimlerine göre 1 – 15 yıl deneyime sahip olanlar, 16 – 25 yıl deneyime sahip olanlar ve 26 yıl ve üstü deneyime sahip olanlar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Çiftçilerin finansal okuryazarlık skorları her üç alt bileşende de çiftçilerin tarımsal deneyimlerine göre istatistiksel olarak farklılık göstermemektedir.

Çizelge 4.12. Finansal okuryazarlık – tarımsal deneyim ilişkisi

	Deneyim	N	Ort.	Std. Sapma	F	p
Finansal Tutum	1 - 15 yıl	43	3,97	0,74	0,982	0,377
	16 - 25 yıl	66	3,63	1,46		
	26 yıl ve üstü	44	3,80	1,27		
Finansal Planlama	1 - 15 yıl	43	4,19	0,78	1,963	0,144
	16 - 25 yıl	66	3,75	1,46		
	26 yıl ve üstü	44	4,07	1,09		
Finansal İşlem Becerisi	1 - 15 yıl	43	3,36	1,06	0,586	0,558
	16 - 25 yıl	66	3,13	1,58		
	26 yıl ve üstü	44	3,41	1,60		

Tarımsal üretim sürecine dair finansal ve fiziksel kayıt tutan çiftçilerin ortalama finansal okuryazarlık skorları her üç alt bileşen içinde yüksek olmakla beraber, finansal tutum ve finansal planlama alt bileşenleri için bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir. Finansal işlem becerisi alt bileşeninde ise kayıt tutan çiftçilerin finansal okuryazarlık skorları, kayıt tutmayan çiftçilere göre daha yüksek ve istatistiksel olarak anlamlıdır (Çizelge 13).

Mali ve fiziksel kayıtları tutan çiftçilerin daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olduğu bulgusu, etkili kayıt tutma uygulamaları ile finansal bilgi arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. İşte bu ilişkinin potansiyel bazı nedenleri aşağıda tartışılmıştır.

Ayrıntılı mali kayıtların tutulması, gelir, gider, krediler ve yatırımlar dahil olmak üzere çeşitli mali işlemlerin anlaşılmasını gerektirir. Bu süreç çiftçilerin finansal kavram ve terimleri anlamalarına yardımcı olarak finansal okuryazarlıklarına katkıda bulunur. Mali kayıtların tutulması

genellikle çiftlikle ilgili faaliyetler için bütçeleme ve planlamayı içerir. Bu uygulamalara katılan çiftçiler bütçeleme ilkeleri, finansal tahminler ve finansal planlamanın önemi hakkında daha derin bir anlayış kazanırlar. Finansal ve fiziksel verilerin kaydedilmesi, kar, zarar, büyüme oranları ve verimlilik ölçümlerinin hesaplanması gibi temel hesaplamaları ve analizleri gerektirir. Bu analitik yön, finansal okuryazarlığın temeli olan sayısal ve analitik becerilerin geliştirilmesine yardımcı olur. Mali kayıtların analiz edilmesi, çiftçilerin çiftçilik faaliyetlerinin karlılığını ve performansını değerlendirmesine olanak tanır. Finansal oranları ve ölçümleri anlamak, daha iyi karar almayı mümkün kılar ve sonuçta finansal okuryazarlığı geliştirir. Mali kayıtlardaki kredileri, geri ödemeleri ve faiz oranlarını takip etmek, çiftçileri borç yönetimi ve mali sorumluluk konusunda eğitir. Borç yükümlülüklerinin farkında olmak finansal okuryazarlığın kritik bir yönüdür. Finansal verilerin izlenmesi ve analiz edilmesi, çiftçilerin potansiyel finansal riskleri belirlemesine yardımcı olur. Bu, risk değerlendirmesi anlayışını geliştirir ve onları finansal okuryazarlığın önemli bir yönü olan finansal riskleri azaltmaya yönelik stratejiler geliştirmeye teşvik eder. Etkili kayıt tutma, bilinçli iş kararlarını destekler. Yatırımlar, çeşitlendirme ve genişleme konusunda kararlar almak için finansal verileri kullanan çiftçilerin, bu kararların etkisini anlama konusunda muhtemelen daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olmaları muhtemeldir. Düzenli mali kayıtları tutan çiftçiler, krediler veya hibeler gibi mali kaynaklara erişmeyi daha kolay bulabilirler. Finansal kaynakları elde etme ve yönetme süreci, finansal ürün ve hizmetlere ilişkin anlayışlarını geliştirir. Mali kayıtların tutulması eylemi, çiftçileri mali yönetim konusunda eğitim veya öğretim almaya teşvik edebilir. Finansal alanlarda bilgi ve beceri geliştirme arayışı, finansal okuryazarlık seviyelerinin yükselmesine katkıda bulunur.

Özetle, finansal ve fiziksel kayıt tutma eylemi, çiftçileri çeşitli finansal kavram ve uygulamalarla ilgilenmeye teşvik eder ve sonuçta daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlığa yol açar.

Çizelge 4.13. Finansal okuryazarlık – kayıt tutma ilişkisi

	Kayıt	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Finansal Tutum	Hayır	57	3,46	1,38	-2,447	0,016
	Evet	96	3,96	1,12		
Finansal Planlama	Hayır	57	3,84	1,29	-0,982	0,328
	Evet	96	4,04	1,15		
Finansal İşlem Becerisi	Hayır	57	3,00	1,56	-1,836	0,068
	Evet	96	3,44	1,38		

Tarım sigortası yaptırmayan çiftçilerin ortalama finansal okuryazarlık skorları her üç alt bileşen içinde yüksek olmakla beraber, finansal tutum ve finansal planlama alt bileşenleri için bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir. Finansal işlem becerisi alt bileşeninde ise tarım sigortası yaptırmayan çiftçilerin finansal okuryazarlık skorları, tarım sigortası yaptıran çiftçilere göre daha yüksek ve istatistiksel olarak anlamlıdır (Çizelge 13).

Çizelge 4.14. Finansal okuryazarlık – tarım sigortası ilişkisi

	Sigorta	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Finansal Tutum	Hayır	84	3,82	1,35	0,051	0,612
	Evet	69	3,72	1,10		
Finansal Planlama	Hayır	84	4,03	1,27	0,731	0,466
	Evet	69	3,89	1,12		
Finansal İşlem Becerisi	Hayır	84	3,52	1,55	2,309	0,020
	Evet	69	2,98	1,29		

Çiftçilerin ortalama finansal okuryazarlık skorları tarımsal yayım hizmeti alıp almama durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Çizelge 15).

Çizelge 4.15. Finansal okuryazarlık – tarım yayım ilişkisi

	Yayım	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Finansal Tutum	Hayır	74	3,72	1,21	-0,518	0,605
	Evet	79	3,82	1,28		
Finansal Planlama	Hayır	74	3,98	1,15	0,131	0,896
	Evet	79	3,95	1,27		
Finansal İşlem Becerisi	Hayır	74	3,31	1,45	0,287	0,774
	Evet	79	3,25	1,47		

Çiftçilerin finansal okuryazarlık skorlarının, tarımsal kooperatif ortaklığına göre farklılık gösterip göstermedikleri Çizelge 16’da verilmiştir. Buna göre, tarımsal bir kooperatife ortak olmayan çiftçilerin finansal tutum, finansal planlama ve finansal işlem becerisi alt bileşenine ait ortalama skorları, tarımsal bir kooperatife ortak olmayan meslektaşlarına göre daha yüksektir ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tarım kooperatifine üye olmayan çiftçilerin finansal okuryazarlık düzeyinin diğer çiftçilere göre daha yüksek olması beklenenin tersine ve ilginç bir korelasyona işaret ediyor. Tarımsal kooperatiflerin parçası olmayan çiftçiler mali kararları bağımsız olarak verebilirler. Bu özgüven, finansal planlamalarından ve kararlarından yalnızca onların sorumlu olması nedeniyle finansal konularda daha derin bir anlayışa yol açabilir. Kooperatif olmayan çiftçiler, kooperatif yapılarına güvenmeden mali durumlarını yönetme konusunda daha pratik olabilirler. Bu doğrudan deneyim, finansal işlemlere ve karar alma süreçlerine pratik olarak maruz kalma yoluyla finansal okuryazarlıklarını geliştirebilir.

Özetle, tarım kooperatifleriyle ilişkisi olmayan çiftçiler arasındaki daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyi, finansal karar almada bağımsızlık, çeşitli bilgi kaynakları, kişiselleştirilmiş finansal stratejiler ve finansal yönetime proaktif, kendi kendini yönlendiren bir yaklaşım gibi faktörlere bağlanabilir.

Çizelge 4.16. Finansal okuryazarlık – kooperatif ortaklığı ilişkisi

	Kooperatif	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Finansal Tutum	Hayır	106	3,97	1,11	3,105	0,002
	Evet	47	3,32	1,40		
Finansal Planlama	Hayır	106	4,16	1,02	3,085	0,009
	Evet	47	3,53	1,47		
Finansal İşlem Becerisi	Hayır	106	3,43	1,44	2,003	0,047
	Evet	47	2,93	1,44		

Tarımsal kredi kullanan çiftçiler finansal kurumlar ve finansal işlemlerle daha fazla ilgilenmektedirler. Bu nedenle, tarımsal kredi kullanan çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri de daha yüksek olabilir. Bu hipotezi test etmek için tarımsal kredi kullanan ve kullanmayan çiftçilerin ortalama finansal okuryazarlık skorları t test ile incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, finansal tutum, finansal planlama ve finansal işlem becerisi alt bileşenlerinin üçünde de, tarımsal kredi kullanan çiftçilerin istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek finansal okuryazarlık skorlarına sahip oldukları görülmüştür.

Çizelge 4.17. Finansal okuryazarlık – kredi kullanımı ilişkisi

	Kredi	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Finansal Tutum	Hayır	46	3,39	1,31	-2,557	0,012
	Evet	107	3,94	1,18		
Finansal Planlama	Hayır	46	3,84	1,28	-0,870	0,386
	Evet	107	4,02	1,17		
Finansal İşlem Becerisi	Hayır	46	3,14	1,48	-0,839	0,454
	Evet	107	3,34	1,45		

4.4. Çiftçilerin Risk Toleransları ve Sosyoekonomik Özellikler ile İlişkileri

Çiftçilerin risk toleransları 14 ile 41 puan arasında değişmektedir. Çiftçilerin ortalama risk toleransı puanları 5.40 standart sapma ile 25,96 olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin risk toleranslarının hesaplanmasında kullanılan ölçeğin iç güvenirliği Cronbach's Alpha (0,64) katsayısı ile incelenmiştir (Çizelge 18).

Çizelge 4.18. Çiftçilerin risk tolerans puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler

Risk Tolerans	En Düşük	En Yüksek	Ort.	Std. Sapma	Cronbach's Alpha
	14	41	25,96	5,40	0,64

Araştırma bölgesinde kadın ve erkek çiftçilerin risk tolerans puanları gruplar arasında anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Çizelge 19).

Çizelge 4.19. Çiftçilerin risk toleransı – cinsiyet ilişkisi

Cinsiyet	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Kadın	17	26,65	6,10	0,555	0,580
Erkek	136	25,88	5,32		

Çiftçilerin risk toleransı puanlarının yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermedikleri Çizelge 20’de verilmiştir. Buna göre, 40 yaş altı çiftçiler ile 41 – 45 yaş arası çiftçilerin risk toleransları anlamlı bir farklılık göstermez iken her iki yaş grubu çiftçiler 46 yaş ve üstü çiftçilerden istatistiksel olarak anlamlı daha yüksek risk toleransına sahiptirler.

Genç çiftçilerin yaşlı çiftçilere kıyasla daha yüksek düzeyde finansal risk toleransına sahip olduğu bulgusu, tarım sektöründe finansal riske yönelik tutumlarda nesiller arası bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır.

Her şeyden önce, genç çiftçilerin yatırımları ve finansal hedefleri için daha uzun bir zaman ufku vardır. Potansiyel olarak daha yüksek uzun vadeli getiriler için kısa vadeli finansal riskleri tolere etmeye daha istekli olabilirler, bu da daha büyük bir risk toleransını yansıtır.

Genç çiftçiler mali kayıplardan veya aksaklıklardan kurtulmak için daha fazla zamanları olduğunu algılayabilirler. Bu dayanıklılık algısı, geri dönme ve deneyimlerden öğrenme potansiyeline sahip olduklarını bilerek finansal risk alma isteklerini artırabilir.

Genç çiftçiler genellikle güçlü bir girişimci ruha ve çiftçilik faaliyetlerini genişletme isteğine sahiptir. Büyümeyi sağlamak ve hedeflerine ulaşmak için hesaplanmış finansal riskler almaya daha yatkın olabilirler, bu da daha yüksek bir risk toleransını yansıtır.

Genç çiftçiler genellikle modern teknolojileri ve veri analitiğini kullanma konusunda daha rahat ve beceriklidir. Riskleri değerlendirmek ve azaltmak için bu araçlardan yararlanabilirler, böylece finansal çabalarında daha hesaplanmış riskler almalarına olanak tanıyabilirler.

Genç çiftçiler finansal planlama ve risk yönetimi konusunda daha esnek bir yaklaşıma sahip olabilir. Değişen piyasa koşullarına uyum sağlama yetenekleri ve finansal stratejilerini ayarlama konusundaki isteklilikleri, daha yüksek düzeyde risk toleransına katkıda bulunabilir..

Genç çiftçiler genellikle çağdaş finansal eğitime, çevrimiçi kaynaklara ve mentorluk programlarına daha fazla erişime sahiptir. Bu deneyim onların finansal piyasalara ve risk yönetimine ilişkin anlayışlarını geliştirebilir ve finansal risklere karşı daha yüksek bir toleransa yol açabilir.

Genç çiftçilerin, yaşlı çiftçilere kıyasla ipotek veya bakmakla yükümlü oldukları kişiler gibi daha az mali sorumlulukları olabilir. Bu azalan mali yük, kaynaklarının daha büyük bir kısmını yatırımlara ve iş büyümesine ayırabilmeleri nedeniyle risk toleranslarını artırabilir.

Genç çiftçiler farklı eğitim ve mesleki geçmişlerden gelebilir ve tarım sektörüne çeşitli beceriler kazandırabilir. Bu çeşitlilik, risk değerlendirme yeteneklerini ve finansal riskleri benimseme istekliliğini artırabilir.

Girişimcilik ve yenilikçiliğe yönelik kültürel tutumların değişmesi, genç çiftçilerin daha fazla risk alma yaklaşımına sahip olmalarını etkileyebilir. Girişimcilik fırsatlarını benimsemek finansal risklere karşı daha yüksek toleransa yol açabilir.

Genç çiftçiler, portföylerini çeşitlendirmek veya risk yönetimi araçlarını kullanmak gibi gelişmiş risk azaltma stratejilerini kullanabilirler. Bu stratejiler onlara hesaplanmış finansal riskler alma konusunda güven verebilir.

Özetle, genç çiftçiler arasındaki daha yüksek finansal risk toleransı, onların daha uzun yatırım ufuklarından, girişimci zihniyetlerinden, yeni teknolojilere uyum sağlamalarından, bilgiye erişimlerinden ve potansiyel kayıplardan kurtulma yeteneklerinden kaynaklanıyor olabilir. Bu faktörler toplu olarak, uzun vadeli çiftçilik hedeflerine ulaşmak için finansal risk alma konusunda daha fazla istekliliğe katkıda bulunur.

Çizelge 4.20. Çiftçilerin risk toleransı – yaş ilişkisi

Yaş Grubu	N	Ort.	Std. Sapma	F	p
40 yaş ve altı ^a	57	27,82	5,23	9,576	0,000
41 - 45 yaş arası ^b	40	26,50	5,29		
46 ve üstü ^{a/b}	56	23,68	4,87		

Aynı harfle gösterilen gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır (LSD katsayısı)

Çiftçilerin risk toleransı puanlarının eğitim evyelerine göre farklılık gösterip göstermediklerini incelemek için çiftçiler ilköğretim, lise ve üniversite mezuniyet gruplarına ayrılmıştır. Çiftçilerin risk toleransları eğitim seviyeleri artıkça bir artış göstermektedir (Çizelge 21). İlköğretim seviyesindeki çiftçilerin risk toleransları lise seviyesinde eğitim almış çiftçilerden anlamlı bir farklılık göstermez iken, üniversite eğitimi almış çiftçilerden farklılık göstermektedir. Lise eğitimi almış çiftçilerin risk tolerans puanları da üniversite eğitimi almış çiftçilerden farklılaşmaktadır.

Çizelge 4.21. Çiftçilerin risk toleransı – eğitim ilişkisi

Eğitim	N	Ort.	Std. Sapma	F	p
İlköğretim ^a	50	25,02	5,78	3,215	0,043
Lise ^a	71	25,70	5,03		
Üniversite ^a	32	28,00	5,19		

Aynı harfle gösterilen gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır (LSD katsayısı)

Çiftçilerin risk toleransları aile genişliklerine göre farklılık göstermemektedir (Çizelge 22).

Çizelge 4.22. Çiftçilerin risk toleransı – aile genişliği ilişkisi

Aile Genişliği	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
4 kişiye kadar	82	26,06	5,29	0,246	0,806
4 kişiden fazla	71	25,85	5,55		

Tarım dışı bir gelir kaynağına sahip olan çiftçiler, tarım dışı geliri olmayan çiftçilere göre istatistiksel olarak anlamlı ve daha yüksek bir risk toleransı puanına sahiptir (Çizelge 23).

Çizelge 4.23. Çiftçilerin risk toleransı – tarım dışı gelir ilişkisi

Tarım Dışı Gelir	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Hayır	59	25,00	5,55	-1,756	0,081
Evet	94	26,56	5,24		

Tarımsal üretim sürecine dair finansal ve fiziki kayıt tutmayan çiftçilerin ortalama risk tolerans puanları, kayıt tutan çiftçilerden daha yüksektir ve bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır (Çizelge 24).

Üretim sürecine ilişkin mali ve fiziksel kayıt tutmayan çiftçilerin mali risk toleransının daha yüksek düzeyde olduğu bulgusu, tarım sektöründe kayıt tutma uygulamaları ile risk toleransı arasında bir ilişki olduğunu düşündürmektedir.

Kayıt tutmayan çiftçilerin gelirleri, giderleri ve genel mali durumları da dahil olmak üzere mali görünümüne ilişkin olarak sınırlı bir farkındalığa sahip olabilirler. Bu farkındalık eksikliği, mali kapasitelerinin olduğundan fazla tahmin edilmesine ve daha yüksek risk toleransına yol açabilir.

Mali ve fiziksel kayıtlar olmadan çiftçiler bilinçli karar verme için gerekli verilere sahip olmayabilir. Bu bilgi eksikliği, potansiyel risklerin ve getirilerin yetersiz değerlendirilmesi nedeniyle daha riskli finansal kararlara yol açabilir.

Uygun kayıtları olmayan çiftçiler, çiftçilik işlerinin performansını doğru bir şekilde değerlendirmekte zorluk yaşayabilirler. Bu anlayış eksikliği, aldıkları gerçek finansal risklerin yanlış yorumlanmasına yol açabilir.

Kayıtlar olmadan çiftçiler, faaliyetleriyle ilgili mali riskleri doğru bir şekilde değerlendirmeyi zor bulabilirler. Risk değerlendirmesindeki verimsizlikler, riskler tam olarak anlaşılmayabileceği veya takdir edilemeyeceği için risklere karşı daha yüksek toleransa yol açabilir.

Kayıt tutmayan çiftçiler finansal planlamaya ve risk yönetimine öncelik vermeyebilir. Bu planlama eksikliği, kasıtlı risk azaltma stratejilerinin mevcut olmayabileceğinden, finansal risklere karşı daha yüksek bir toleransla sonuçlanabilir.

Kayıt eksikliği, çiftçilerin geçmiş mali performansı analiz edemediği anlamına gelebilir. Bu tarihsel analiz, finansal risk toleransını etkileyebilecek kalıpları ve eğilimleri anlamak için çok önemlidir.

Mali kayıtlar olmadan çiftçiler giderlerini ve gelirlerini doğru bir şekilde takip etmekte zorlanabilirler. Mali işlemlerin takibindeki bu zorluk, mali taahhütlerini hafife alabilecekleri için daha yüksek risk toleransına katkıda bulunabilir.

Ayrıntılı kayıt tutmayan çiftçiler, titiz kayıt tutma yerine esnekliğe ve uyarlanabilirliğe öncelik verebilir. Bu esneklik tercihi, değişen koşullara uyum sağlamaya daha yatkın oldukları için finansal risklere karşı daha yüksek bir toleransa yol açabilir.

Bazı çiftçiler kayıt tutmayı idari bir yük olarak algılayabilir ve bundan kaçınmayı seçebilir. İdari yükün azaldığına dair bu algı, uygun mali yönetim pahasına da olsa, onları daha yüksek mali riskler almaya itebilir.

Özetle, çiftçiler arasında mali ve fiziki kayıtların bulunmaması, sınırlı mali görünülüğe, yetersiz karar alma mekanizmasına ve gerçek mali durumlarının değerlendirilmesi ve etkili bir şekilde planlama yapılmasındaki zorluklar nedeniyle mali risklere karşı daha yüksek toleransa yol açabilir.

Çizelge 4.24. Çiftçilerin risk toleransı – kayıt tutma ilişkisi

Kayıt	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Hayır	57	24,77	5,48	-2,124	0,035
Evet	96	26,67	5,25		

Tarım sigortası yaptırmayan çiftçiler, yaptıran çiftçilere göre daha yüksek risk toleransı puanına sahiptir ve bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır (Çizelge 25).

Tarım sigortası yaptırmayan çiftçilerin finansal risk toleranslarının daha yüksek olması, tarım sektöründe sigorta kullanımı ile risk toleransı arasında bir ilişki olduğunu düşündürmektedir. Tarım sigortası yaptırmamayı tercih eden çiftçiler fayda-maliyet analizi yaparak sigorta primlerinin maliyetini faydalardan fazla olarak algılayabilmektedir. Bu değerlendirme, sigorta maliyetlerinden tasarrufa öncelik verdikleri için finansal risklere karşı daha yüksek bir toleransa yol açabilir. Tarım sigortasından vazgeçen çiftçiler risk yönetimi stratejilerine güvenebilirler. Kendi risk azaltma önlemlerinin etkili olduğuna ve sigortaya güvenmeden finansal risklere karşı daha yüksek toleransa yol açtığına inanabilirler. Bazı çiftçiler mali açıdan kendi kendine yeterliliği tercih edebilir ve sigortadan dış yardım almadan potansiyel kayıpları yönetebileceklerine ve karşılayabileceklerine inanabilirler. Bu özgüven, daha yüksek bir finansal risk toleransına katkıda bulunabilir. Tarım sigortasını satın almayan çiftçiler uzun vadeli finansal planlamaya ve istikrara öncelik verebilir. Sigortayı kısa vadeli bir harcama olarak algılayabilirler ve kaynakları uzun vadeli mali hedeflere ayırmayı tercih edebilirler, bu da potansiyel olarak daha yüksek risk toleransına yol açabilir. Olumlu koşullar veya etkin risk yönetimi nedeniyle düşük kayıplarla karşı karşıya kalan çiftçiler, sigorta satın almaya daha az eğilimli olabilir. Geçmişteki düşük kayıp deneyimleri, sigorta ihtiyacının azaldığı algısına ve daha yüksek risk toleransına yol açabilir. Bazı çiftçiler, sigorta yoluyla riskleri azaltmak yerine kârlılığı ve büyümeyi en üst düzeye çıkarmaya öncelik verebilir. Finansal kazançlara odaklanmaları, sigortanın güvenlik ağı olmadan finansal riskleri kabul etme konusunda daha yüksek bir istekliliğe yol açabilir. Tarım sigortasını satın almayan çiftçiler, bu sigortanın sağlayabileceği potansiyel faydalar ve teminatlar konusunda net bir anlayışa sahip olmayabilir. Bu farkındalık eksikliği, sigortadan vazgeçme ve daha yüksek finansal riskleri kabul etme kararlarını etkileyebilir. Çiftçilerin kendilerine sunulan sigorta seçeneklerinin çeşitliliği hakkında sınırlı bilgisi olabilir. Bu farkındalık eksikliği, sigorta satın almaktan kaçınmalarına ve dolayısıyla finansal risklere karşı daha

yüksek bir tolerans göstermelerine yol açabilir. Bazı çiftçilerin sigorta sağlayıcılarına veya sigorta sistemine güven eksikliği olabilir ve bu da onların tarım sigortası satın almaktan kaçınma kararını etkileyebilir. Bu güvensizlik, sigorta olmadan daha yüksek risk toleransına neden olabilir. Çiftçiler sigorta satın almak yerine tasarruf, çeşitlendirme veya yatırım gibi alternatif risk yönetimi stratejilerini tercih edebilir. Bu tercih, sigortayla ilgili maliyetlerden kaçınırken daha yüksek risk toleransına yol açabilir.

Çizelge 4.25. Çiftçilerin risk toleransı – tarım sigortası ilişkisi

Sigorta	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Hayır	84	26,65	5,41	1,767	0,079
Evet	69	25,12	5,29		

Çiftçilerin risk toleransları yayım hizmeti alıp almamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Çizelge 26).

Çizelge 4.26. Çiftçilerin risk toleransı – tarımsal yayım ilişkisi

Yayım	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Hayır	74	25,88	5,37	-0,182	0,856
Evet	79	26,04	5,46		

Çiftçilerin risk toleransları tarımsal kooperatif ortağı olup olmamalarına göre bir farklılık göstermemektedir (Çizelge 27).

Çizelge 4.27. Çiftçilerin risk toleransı – kooperatif ortaklığı ilişkisi

Kooperatif	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Hayır	106	26,00	5,41	0,014	0,893
Evet	47	25,87	5,44		

Çiftçilerin risk toleransları tarımsal kredi kullanıp kullanmamalarına göre bir farklılık göstermemektedir (Çizelge 28).

Çizelge 4.28. Çiftçilerin risk toleransı – tarımsal kredi kullanımı ilişkisi

Kredi	N	Ort.	Std. Sapma	t	p
Hayır	46	26,76	5,89	1,204	0,230
Evet	107	25,62	5,16		

Çiftçilerin risk toleransları, yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Çizelge 28)

Çizelge 4.29. Çiftçilerin risk toleransı – tarımsal deneyim ilişkisi

Deneyim	N	Ort.	Std. Sapma	F	p
1 - 15 yıl	43	26,56	5,44	0,509	0,602
16 - 25 yıl	66	25,95	5,71		
26 yıl ve üstü	44	25,39	4,90		

Çiftçilerin risk toleransları arazi büyüklük gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Çiftçilerin işledikleri arazi genişliği artıkça risk toleransı puanları da artmaktadır (Çizelge 29).

Çizelge 4.30. Çiftçilerin risk toleransı – arazi genişliği ilişkisi

Arazi Grubu	N	Ort.	Std. Sapma	F	p
15 da ve altı ^a	59	24,59	5,57	5,684	0,004
16 - 30 d ^a	39	25,41	5,24		
31 da ve üstü ^a	55	27,82	4,86		

Aynı harfle gösterilen gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır (LSD katsayısı)

4.5. Çiftçilerin Finansal Okuryazarlıkları ile Risk Toleransları Arasındaki İlişki

Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri ile risk toleransları arasındaki ilişki korelasyon analizi ile incelenmiştir. Buna göre çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerine ait alt bileşenler kendi aralarında bir korelasyona sahipken, sadece Finansal İşlem Becerisi alt bileşeni finansal risk toleransı ile bir korelasyona sahiptir. Bu araştırma bulgusu Yılmaz (2020) ile uyumludur.

Çizelge 4.31. Çiftçilerin Finansal Okuryazarlıkları ile Risk Toleransları Arasındaki İlişki

	Finansal Tutum	Finansal Planlama	Finansal İşlem Becerisi	Finansal Risk Toleransı
Finansal Tutum	1	0,873**	0,840**	0,008
Finansal Planlama	0,873**	1	0,744**	-0,133
Finansal İşlem Becerisi	0,840**	0,744**	1	0,236**
Finansal Risk Toleransı	0,008	-0,133	0,236**	1

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçları aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, örnek kapsamındaki çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri orta düzeyin bir miktar (beşli likert ölçeğine göre yapılan hesaplama sonucu ortalama 3,74 olarak bulunmuştur) üzerindedir. Çiftçilerin finansal okuryazarlık skoruna ait standart sapma değeri 1'in üzerindedir ve bu değer çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin homojen olmayıp, bazı sosyoekonomik değişkenlerden etkilendiğini göstermektedir.

Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek için kullanılan ölçek, daha ayrıntılı incelemeler yapabilmek amacıyla faktör analizi sonucu üç alt bileşene ayrılmıştır. Bu alt bileşenler, faktör yüklerine göre Finansal Planlama, Finansal Tutum ve Finansal İşlem Becerisi olarak adlandırılmıştır. Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri her üç alt bileşen için orta seviyededir. Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyeleri cinsiyet, yaş grubu, eğitim seviyesi, aile genişliği, işlenen arazi genişliği, kayıt tutma, tarım sigortası yaptıрма, kooperatif ortaklığı ve kredi kullanımı değişkenlerine göre farklılık gösterirken, tarım dışı gelir, tarımsal deneyim ve yayım hizmetinden yararlanma değişkenlerine göre farklılık göstermemektedir.

Çiftçilerin risk toleransları 14 ile 41 puan arasında değişmektedir. Çiftçilerin ortalama risk toleransı puanları 5.40 standart sapma ile 25,96 olarak hesaplanmıştır.

Çiftçilerin risk toleransları yaş grupları, eğitim seviyesi, tarım dışı gelir, kayıt tutma, tarım sigortası ve arazi genişliği değişkenlerine göre anlamlı bir farklılığa sahipken, cinsiyet, aile genişliği, yayım hizmetinden yararlanma, kooperatif ortaklığı, tarımsal kredi kullanımı ve tarımsal deneyim değişkenlerine göre bir farklılık göstermemektedir.

Araştırma sonuçları çiftçiler, politika yapımcılar ve diğer araştırmacılar için yol gösterici olabilir. Araştırma bölgesindeki çiftçiler, mevcut finansal okuryazarlık ve risk toleransı seviyelerini bilip, finansal okuryazarlık seviyelerini genişletecek eğitim ve diğer bilgi edinme yollarını kullanarak kendileri ve ailelerinin refahı için daha rasyonel kararlar alabilirler. Politika yapımcılar, araştırma sonuçlarını yol gösterici olarak kullanarak, çeşitli eğitim ve yayım programları ile çiftçilerin daha rasyonel kararlar almasına yardımcı olarak kararlar alabilirler. Araştırma sonuçları politika belirlemede önceliklerin saptanmasına katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, nispeten daha gençlere ve kadınlara yönelik organize edilecek finansal eğitim ve yayım programları, tarımsal üretimin sürdürülebilirliğine katkı sağlayabilir. Ayrıca araştırma sonuçlarının ulusal düzeyde geçerliliğinin sağlanabilmesi ve doğrulanabilmesi için farklı sosyoekonomik özelliklere sahip bölgelerde benzer araştırmaların yürütülmesi de önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Aggarwal, N., Gupta, M., and Singh, S., 2014. Financial Literacy among Farmers: Empirical Evidence From Punjab. *Pacific Business Review International*, 6(7), 36-42.
- Alpar, R., 2011. *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler* (3. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ankrah Twumasi, M., Dogbe, B. S., Ankrah, E. K., Ding, Z., & Jiang, Y., 2023. Assessing Financial Literacy and Farmland Abandonment Relationship in Ghana. *Agriculture*, 13(3), 580.
- Baysa, E. ve Karaca, S. S., 2016. Finansal Okuryazarlık ve Banka Müşteri Segmentasyonları Üzerine Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (71), 109-126.
- Baysa, E., 2015. Finansal Okuryazarlık ve Banka Müşteri Segmentasyonları Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Berk, A., 2019. Determination of factors affecting agricultural credit usage decisions of farmers in Niğde and Karaman provinces. *Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology*, 7(8), 1182-1188.
- Braunstein, S., and Welch, C., 2002 . Financial literacy: An overview of practice, research, and policy. *Fed. Res. Bull.*, (88), 445.
- Erkılıç, A., 2019. Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri ve Matematik Ders Başarıları Arasındaki İlişki. Doktora tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Fettahoğlu, S., 2015. Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli’nde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (67), 101-116.
- Grable, J. E., 2000. Financial Risk Tolerance And Additional Factors That Affect Risk Taking in Everyday Money Matters. *Journal of Business and Psychology*, 14(4), 625–630.
- Grable, J., and Lytton, R. H., 1999. Financial Risk Tolerance Revisited: The Development of a Risk Assessment Instrument. *Financial Services Review*, 8(3), 163-181.
- Gülnar, M., 2022. Çiftçilerin Finansal Okuryazarlık Seviyelerinin Ölçülmesi: Konya ve Karaman İlleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi, Konya.
- Gültekin, U., 2023. Factors Determining Farmers’ Access to Agricultural Credit in Turkey. *Ciência Rural*, 53.
- Hayran, S. ve Gül, A., 2018. Mersin İlinde Çiftçilerin Tarımsal Kredi Kullanım Kararlarını Etkileyen Faktörler. *Journal of the Institute of Science and Technology*, 8 (1) , 271-277.
- Hayran, S., 2015. Süt Sığırcılığında Risk Kaynakları Ve Yönetim Stratejileri: Adana İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana
- Kılıç, Y. , Ata, H. A. ve Seyrek, İ., 2015. Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (66), 129-150
- Klapper, L., and Lusardi, A., 2020. Financial Literacy and Financial Resilience: Evidence From Around The World. *Financial Management*, 49(3), 589-614.

- Korkmaz T ve Ceylan A., 2007. Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Widhiyanto, I., Nuryartono, N., Harianto, H., and Siregar, H., 2018. The Analysis of Farmers' Financial Literacy and its' Impact on Microcredit Accessibility with Interest Subsidy on Agricultural Sector. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 8(3), 148–159.
- Xu, H., Song, K., Li, Y., and Ankrah Twumasi, M., 2023. The Relationship between Financial Literacy and Income Structure of Rural Farm Households: Evidence from Jiangsu, China. *Agriculture*, 13(3), 711.
- Yıldırım, M., ve Büyükakın, F., 2021. Kadınların Finansal Okuryazarlığı Üzerine Bir Değerlendirme: Kocaeli Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(42), 91-114.
- Yılmaz, D., 2020. Finansal Risk Algısı İle Finansal Okuryazarlık Düzeyi, Demografik Ve Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Adana İlinde Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana
- ZHang, H., and Xiong, X., 2020. Is Financial Education an Effective Means to Improve Financial Literacy? Evidence From Rural China. *Agricultural Finance Review*, 80(3), 305-320.

ÖZGEÇMİŞ

Şirin HAYRAN. İlköğretim ve lise eğitimlerini Diyarbakır’da, lisans eğitimini ise Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde tamamladı.

EKLER

EK1. Anket Formu**“Mersin İlinde Çiftçilerin Risk Toleransı ve Finansal Okuryazarlık Düzeyi”****Anket Formu****İlçe:****Köy/Mahalle:****Tarih:****1. İşletmeci ile ilgili bilgiler**

1. Cinsiyet	() Kadın	() Erkek
2. İşletmecinin yaşı		
3. İşletmecinin eğitim durumu (Son mezun olduğu okul derecesi)		
4. Toplam aile üye sayısı		
5. Kaç yıldan beri tarımla uğraşıyorsunuz?		
6. Tarım dışı geliriniz var mı?	() Evet	() Hayır
7. İşletmenizde üretim sürecine dair mali ve fiziki kayıtları tutuyor musunuz?	() Evet	() Hayır
8. Son Üretim döneminde tarım sigortası yaptırdınız mı?	() Evet	() Hayır
9. Son üretim döneminde yayım hizmeti aldınız mı?	() Evet	() Hayır
10. Herhangi bir tarımsal kooperatife ortak mısınız?	() Evet	() Hayır
11. Son üretim döneminde sözleşmeli üretim yaptınız mı?	() Evet	() Hayır
12. Halen ödemesi devam eden tarımsal kredi borcunuz var mı?	() Evet	() Hayır
12. İşlenen toplam arazi genişliğida		

2. İşletmecinin risk toleransı ile ilgili bilgiler

1	Genel anlamda, en yakın arkadaşınız sizi nasıl tanımlar (a) Tam anlamıyla her türlü riske giren biri (b) Yeterli bilgiyi aldıktan sonra risk alma taraftarı (c) Dikkatli (d) Kesinlikle risk almaktan kaçınan
2	Bir TV yarışmasındasınız ve aşağıdaki seçeneklerden birini seçmeniz gerekiyor. Hangisini seçersiniz? (a) Nakit 1.000 TL (b) 5.000 TL kazanmak için %50 şans (c) 10.000 TL kazanmak için %25 şans (d) 100.000 TL kazanmak için %5 şans
3	“Ömürde bir kere olacak bir tatil” için para biriktirmeyi yeni bitirdiniz. Tatile çıkmadan 3 hafta önce işinizi kaybediyorsunuz. Ne yapardınız? (a) Tatili iptal ederim (b) Daha mütevazı bir tatile çıkarım (c) Tatilimi iptal etmem ve tatili planladığım gibi yaparım (d) Böyle birinci sınıf bir tatil yapmak için bir daha şansım olmayacağını düşünerek daha kapsamlı bir tatil yaparım
4	Yatırım yapmak için beklenmedik bir şekilde elinize 20.000 TL geçti, ne yapardınız? a) Bankaya, para piyasasına yatırım b) Güvenilirliği yüksek tahvillere veya hazine bonosuna yatırırsınız c) Hisse senedine yatırım yaparım
5	Bilginize dayanarak, borsaya ya da yatırım fonlarına yatırım yapmada kendinizi ne kadar rahat hissedersiniz? a) Pek değil b) Biraz rahat c) Çok rahat

6	“Risk” kelimesini düşündüğünüzde aklınıza gelen ilk kelime aşağıdakilerden hangisidir? a) Kayıp b) Belirsizlik c) Fırsat d) Heyecan
7	Bazı uzmanlar altın, mücevher ve gayrimenkul gibi yatırım araçlarının değer kazanacağını; tahvil fiyatlarının düşebileceğini, bunun yanı sıra devlet tahvillerinin görece daha güvenli olduğunu düşünüyor. Yatırımlarınızın çoğu şu anda yüksek faizli devlet tahvillerinde bulunduğunuz farz edelim. Bu durumda ne yapardınız? a) Tahvilleri elimde tutarım b) Tahvilleri satar, yarısını para piyasası araçlarına aktarır diğer yarısını da altın, mücevher ya da gayrimenkul gibi yatırım araçlarında değerlendirirsiniz c) Tahvilleri satar ve tamamını altın, mücevher ya da gayrimenkul gibi yatırım araçlarından birine aktarırdınız d) Tahvilleri satar, paranın tamamını altın, mücevher ya da gayrimenkul gibi yatırım araçlarından birine yatırır ve bu yatırım araçlarından daha fazla satın almak için de ödünç para alırdınız
8	Aşağıda dört yatırım seçeneğinin en iyi ve en kötü getirileri ihtimalleri yer almaktadır. Hangi seçeneği tercih edersiniz? a) En çok 200 TL kazanç; 0 kazanç/zarar b) En çok 800 TL kazanç; en çok 200 TL kayıp c) En çok 2.600 TL kazanç; en çok 2.400 TL kayıp d) En çok 4.800 TL kazanç; en çok 2.400 TL kayıp
9	Sahip olduğunuz şeylere ek olarak, size 5.000 TL verildi. Aşağıdaki seçeneklerden birini tercih etmeniz gerekiyor. Hangisini tercih ederdiniz? a) 2500 TL garanti kazanç b) 5000 TL kazanmak için %50 şans ve hiçbir şey kazanmamak için %50 şans
10	Sahip olduğunuz şeylere ek olarak, size 10.000 TL verildi. Aşağıdaki seçeneklerden birini tercih etmeniz gerekiyor. Hangisini tercih ederdiniz? a) 2500 TL kesin kayıp b) 5000 TL kaybetmek için %50 şans ve hiçbir şey kaybetmemek için %50 şans
11	Bir akrabanızın size aşağıdaki seçeneklerden BİRİNE paranın TAMAMINI yatırmak kaydıyla 500.000 TL miras bıraktığını düşünün. Hangisini seçersiniz? a) Bir tasarruf hesabı ya da para piyasası b) Hisse senedi ve tahvil içeren yatırım fonları c) 15 adi hisse senedi olan portföy d) Altın, gümüş ve petrol gibi mallar
12	100.000 TL’lik bir yatırım yapmak durumunda kalsanız, aşağıdaki seçeneklerden hangisi size daha cazip gelir? a) %60’ı düşük riskli yatırım %30’u orta riskli yatırım %10’u yüksek riskli yatırım b) %30’u düşük riskli yatırım %40’ı orta riskli yatırım %30’u yüksek riskli yatırım c) %10’u düşük riskli yatırım %40’ı orta riskli yatırım %50’si yüksek riskli yatırım
13	Güvendiğiniz uzman bir arkadaşınız ve komşunuz bir grup yatırımcıyı altın madeni para arama girişimine fon sağlamak için bir araya getiriyor. Şayet başarılı olunursa girişim 50 ile 100 kat arası kazanç getirecek. Şayet girişim başarısız olursa tüm yatırımınız batacak. Arkadaşınız başarı şansını sadece %20 olarak görüyor. Paranız olsaydı ne kadar yatırım yapardınız? a) Hiçbir şey yatırmazdım b) Bir aylık gelirim kadar c) Üç aylık gelirim kadar d) Altı aylık gelirim kadar

Soru 1: a = 4; b = 3; c = 2; d = 1

Soru 3: a = 1; b = 2; c = 3; d = 4

Soru 5: a = 1; b = 2; c = 3

Soru 7: a = 1; b = 2; c = 3; d = 4

Soru 9: a = 1; b = 3

Soru 11: a = 1; b = 2; c = 3; d = 4

Soru 13: a = 1; b = 2; c = 3; d = 4

Soru 2: a = 1; b = 2; c = 3; d = 4

Soru 4: a = 1; b = 2; c = 3

Soru 6: a = 1; b = 2; c = 3; d = 4

Soru 8: a = 1; b = 2; c = 3; d = 4

Soru 10: a = 1; b = 3

Soru 12: a = 1; b = 2; c = 3

3. İşletmecinin finansal okur-yazarlığı ile ilgili bilgiler

Aşağıdaki ifadelere katılma derecenizi puanlayınız:

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

ATM veya kredi kartımın kaybolması ya da çalınması durumunda ne yapmam gerektiğini bilirim	
Kredi kartı kullanırken geliriime göre harcama yaparım	
Kullandığım ya da kullanacağım kredinin vade yapısını ve aylık ödeme durumunu dikkate alırım	
Almış olduğum kredi tutarını, kredinin amacına uygun olarak kullanırım	
Kredi borcumu erken kapattığımda ödenecek tutar avantaj sağlar	
Bir bankada kötü bir kredi sicilim varsa başka bir bankaya kredi talebi yaptığımda bunun görüleceğini bilirim	
Bankaya gitmeden de kredi notumu öğrenebilirim	
Finansal bir hizmet alırken o hizmete ait bütün yazılı şart ve sözleşmeleri okurum	
Sözleşme öncesi bilgi formunu mutlaka okurum	
İnternet bankacılığıyla ne tür işlemler yapılacağını bilirim	
Virman, havale, EFT gibi para transfer yöntemleri arasındaki farkı bilirim	
İnternet bankacılığı kullanmanın ne tür avantajlar sağladığını bilirim	
IBAN numarasının ne olduğunu bilirim	
Bir bankamatik kartı üzerinde yazan numaralardan hangilerinin şube kodu hangilerinin müşteri ve hesap numarası olduğunu ayırt edebilirim	
Faiz oranlarında meydana gelen değişimlerin etkisini yorumlayabilirim	
Döviz fiyatlarındaki artış ya da azalışın etkilerini yorumlayabilirim	
Altın, döviz ve petrol fiyatlarındaki değişimlerin sebeplerini yorumlayabilirim	
Sigorta yaptıracağım zaman ne tür sorular sormam gerektiğini bilirim	
Kredi kullanırken hayat sigortası yaptırmanın varislerimi, olası bir ölüm durumunda kullandığım kredinin finansal yükünden kurtarır	
Gelecekte oluşabilecek riskler veya planlanmamış harcamalar için yatırım yapmam gerekir	
Ekonomi ve finans haberlerini takip ederim	
Finans konularında eğitim almak isterim	
Yaptırdığım sigorta poliçesinin hangi riskleri karşıladığını bilirim	
IMF politikalarının ülke ekonomisine etkilerini tartışabilirim	
Enflasyon oranlarındaki değişimin ne ifade ettiğini bilirim	
Yeni bir yatırım yapacağım zaman (örneğin yeni traktör almak) bunun fayda ve maliyetlerini karşılaştırabilirim	
Üretici ve tüketici arasındaki etkileşimin fiyatlara nasıl yansıdığını değerlendirebilirim	
Malın azalması ya da artmasının fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilirim	
Rekabetin ekonomik sonuçlarını anlayabilirim	
Ürünlerin tüketicilere ulaşım sürecinin fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilirim	